

בפתח האהל

"ויעקב תקע את אהלו"...

אהל תקוע הוא מושג מורכב. אהל הוא נייד וארעי, ואילו תקיעה מציינת קביעות. ואעפ"כ יעקב תקע את אהלו. כי הוא יעקב יושב אהלים. הוא יושב, דרך קבע, גם כשהאהלים נעים ונדים. כי זו דרכה של תורה, יתד תקועה עמוק במעמקה, גם כשהמציאות סביבה מתניידת ומשתנה.

רעיון זה נכון בכל ההלכות שחיי עולם נטע בתוכנו, אך הוא בולט במיוחד בהלכות שביעית. אומנם גם בתחומים אחרים בהלכה יש פתרונות ארעיים, בגלל אילוצים שונים של שעת הדחק, אולם בהלכות שביעית האילוצים רבים יותר, וממהותה של מצוה זו שהיא מעמידה את האדם מישראל במצב של דחק. ועל מצוה זו אמרו: "גבורי כוח עושי דברו". והיא הנותנת. מכיון שממהותה של מצוה זו היא העמידה במבחן של קשיים ונסיונות, לכאורה אין מקום להתחשב בשיקול זה של שעת הדחק. מאידך, גישת הפוסקים היא לאפשר ואף לעודד חקלאות ישראלית השומרת שביעית כהלכה, ולהקל במקרים רבים עפ"י שיקולים הלכתיים כבדי משקל, בגלל סיבה זו. הרקע לכך הוא ההנחה שמצב זה הוא ארעי וחולף. גם עצם חיובה של השמיטה, שהוא בזה"ז מדרבנן, לדעת רוב הפוסקים, וגם המציאות החקלאית והכלכלית שלא תוכננה כראוי עפ"י עקרונות ההלכה, הם זמניים. ולכן יש הכרח למצוא פתרונות דחוקים כרגע, כדי לקיים חקלאות ישראלית לאור ההלכה, על מנת להגיע באמצעותם לפתרונות טובים יותר, שיהיו ישימים גם כאשר תנהג השמיטה מדאורייתא א"ה.

אהל זה, אהל השמיטה, תקוע איפוא בעקרונותיה הנצחיים של ההלכה, למרות שהמציאות העכשווית אינה המציאות האידיאלית שאליה אנו שואפים. אעפ"כ אנו משתדלים ומתאמצים ליישם את ההלכה הקבועה גם במציאות הארעית. זו דרך מורכבת ולא קלה, הן מבחינתו של איש ההלכה והן מבחינתו של איש האדמה. אולם זו דרכה של תורה. לאפוקי משתי גישות אפשריות אחרות. האחת, תביעה לקיים את המצוה על כל כללותיה ופרטותיה כאילו היתה מהתורה, והשניה, להתעלם לחלוטין ממצוה זו ולהפוך שבתנו לחול. ויש דמגוגים המציגים רק שתי אפשרויות אלו וטוענים, שמכיון שבלאו הכי א"א לקיים שמיטה בהידורה לכן פטורים אנו, כביכול, מקיומה בכלל. ואם אי אפשר לבנות בנין של קבע לא נדור גם באהל...

לא כך שנינו באהלה של תורה. דרכנו היא דרך האהל התקוע, לקיים בינתיים את השמיטה כהלכתה עד כמה שניתן במצב הנתון. גם אם הפתרונות שהצענו הם ארעיים, הם מעוגנים בעומקה של הלכה, ורק דרך חיפוש פתרונות והתמודדות עם הבעיות המעשיות, נוכל להתקדם אט אט, להשתכלל במציאת פתרונות טכנולוגיים ולהתעמק יותר בתורה, עד שנגיע לפתרון טוב יותר. משמיטה לשמיטה יתחזק האהל יותר ויותר עד שיהפך למשכן קבע.

דרכה של תורה

עם התחדשותה של ההתיישבות החקלאית, ראשית הקץ המגולה, בארצנו, בעה"י, מסתמנות שתי דרכים מרכזיות בפתרון בעיות השמיטה. בדרך כלל מייחסים אותן לשני אישים גדולים: הראי"ה קוק והחזון-איש. דרכו של הראי"ה קוק שהיא דרכה של הרבנות הראשית לישראל להסתמך על היתר המכירה במקום הצורך. ודרכו של החזון איש היתה להימנע מלהסתמך על היתר זה. אולם גם החזון-איש חיפש דרכים הלכתיות המאפשרות לחקלאות ישראלית להתקיים גם בשנת השמיטה, וגם הראי"ה קוק השתדל לצמצם את ההסתמכות על היתר המכירה למינימום הכרחי. אין דרך ללא עקולי ופשוטי. כל שיטה מסתמכת עפ"י כללי ההלכה המסורים לנו מדור דור, שלפיהם יש להביא בחשבון שיקולים של שעת הדחק, הפסד מרובה וכדו'. ומעל לכל אלו מבצבצת בשתי השיטות האהבה הגדולה לא"י ולישובה ע"י חקלאים ישראלים שומרי תורה.

גם החזון-איש לא הטיף לחקלאים לנטוש את שליחותם, להעדיף פרנסות אחרות, ולהסתמך רק על פתרון של נוכרים. התורה לא התכוונה לכך שחקלאות בא"י תהיה נוכרית. איסור מכירת קרקעות לנוכרים מבוסס גם על "לא תחנם" וגם על איסור הפקעת השדות מקדושתן (ע"ז כ"א א'). א"י דרכה להעבד ע"י חקלאים ישראלים ויש לעשות הכל כדי לסייע בידיהם להתבסס ולחזק את ישוב הארץ. בכך כולנו מקיימים את מצות ישוב הארץ. כי בכך שאדם יושב באופן פסיבי בא"י הוא עדיין לא יצא י"ח מצות ישוב הארץ באופן פעיל. רק בסיוע לחקלאים הוא מקיים מצוה זו.

מאידך גם הראי"ה קוק לא ראה כאידיאל את עקיפת המצוה הגדולה ע"י היתר המכירה. הוא שאף לפתרונות הלכתיים משוכללים יותר. רק בתור הוראת שעה, אשר לצערנו עדיין יש הכרח להשתמש בה, הוא הציע את היתר המכירה. היתר מכירה והעדפת חקלאות נוכרית יש להם מכנה משותף: עקיפת רצונה המקורי של התורה שעם הקודש יעבד בעצמו את אדמת הקודש על טהרת הקודש. שאיפת כולנו צריכה להיות הרעיונות הנהדרים של השמיטה של "ואכלו אביוני עמך"; ושל התרומות והמעשרות כהלכתן: לכהנים העסוקים בעבודתם, ללויים הטרודים בדוכנם, לעניים הנאנקים בסבלם. גם הראי"ה קוק וגם החזון-איש היו מאוחדים בדעה שהשאיפה לקיים את מצוות התורה בשלמותן ובהידורן צריכה להיות בראש מעיינו. הם נחלקו רק בדרכים לכך, ומחלוקתם אינה כה קוטבית כפי שיש המנסים לחדדה, שלא לשם שמים.

המסקנה העולה מדברינו, שלשתי השיטות, גם יחד, יש להעדיף צריכתה של תוצרת חקלאית ישראלית, ע"י הציבור הרחב. תוצרת זו שיוצרה עפ"י הנחיות הלכתיות משופרות, כגון ע"י אוצר בי"ד, מצעים מנותקים וכד' היא מהודרת יותר מאשר תוצרת הגדלה בשדות נוכרים, בין אם הן של שדות שנמכרו לנוכרים לשנת השמיטה, או שהן משדות שהנוכרים הרחיבו את גידולן לקראת שנת השמיטה. הפתרון הישראלי הוא מהודר יותר מהפתרון הנוכרי. הוא מביא לידי ביטוי את רצון התורה. הוא מעודד חקלאים ישראלים להזדקק להנחיות הלכתיות. הוא מדרבן חקלאים ישראלים לשמור שמיטה בהידור. החקלאי הישראלי המעוניין לשמור שמיטה בהידור, עפ"י הנחיות הלכתיות, צריך להרגיש בגיבוי של הציבור הרחב. הוא אינו בודד בשדהו, הוא שליח ציבור. וככזה, במצוות שהוא מקיים בשדהו בשנת השמיטה יש חלק לציבור כולו. כל הציבור מקיים את "ושבתה הארץ" באמצעות שליחיו החקלאים הישראלים. ולכן, גם כשהפתרונות המוצעים לחקלאים הישראלים, ע"י הפוסקים, עדיין אינם מושלמים, הגיבוי הציבורי הוא שיאפשר, הן לחקלאים והן לפוסקים, לחפש דרכים משוכללות יותר. זו דרכה של תורה, שאנו הולכים לאורה. דרך המלך נלך, לא ניטה ימין ושמאל.

"ואהיה מתהלך באהל ובמשכן".

השמיטה משקפת את דרכו של עם ישראל בארצו. גם הכניסה הראשונה של עם ישראל לארץ החלה באהל ובמשכן ולא בבית קבוע. ובלשון הנביא: "כי לא ישבתי בבית למיום העלותי את בני ישראל ממצרים ועד היום הזה. ואהיה מתהלך באהל ובמשכן - - - ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עוולה לענותו כאשר בראשונה" (דה"א י"ז).

המצב המדיני והבטחוני הרעוע הוא אשר מנע את הקביעות. ודויד עצמו מסביר את ההשלכות הרוחניות של מצב זה המחייב נקיטת אמצעים לא מקובלים, העלולים להשפיע על רמתו המוסרית של העם:

"כי דמים רבים שפכת ארצה לפני" (דבה"א' כ"ב).

המאבק הקיומי של עם ישראל בארצו תובע קרבנות רבים. הוא מגייס את מירב האנרגיה למטרות הקיומיות. אמנם מלחמות אלו מלחמות ה' הם, אולם למעשה הן מלחמות, על כל המשתמע מהן, כוחנות, אלימות ושפיכות דמים. הן מותרות ואף מצוות כחובה לצורך הקיום הלאומי, אולם הן אינן האידיאל הרצוי. האהל הצבאי הוא ארעי לא רק במבנהו, אלא גם בתוכנו. צבאיות אינה יכולה להיות ערך קבוע בישראל, אלא רק צורך זמני. לכן לא נאמר ביואב שר הצבא שכיבה, כפי שנאמרה

בדויד, אלא מיתה. כי דויד הניח בן כמותו לכן נאמרה בו שכיבה ויואב לא הניח בן כמותו ולכן נאמרה בו מיתה (ב"ב קט"ז). ללמדך ששררה צבאית אינה עוברת בירושה (שו"ת אבני נזר יו"ד שי"ב מ"ו בהגה ולאור ההלכה להרש"י זווין — המלחמה — בשם מרן הרב קוק), צבאיות היא במהותה ארעית וחולפת. ומכיון שעיקר מאבקנו כרגע הוא קיומי, בהכרח עלולה הדעת להיות מוסחת מהעיקר: טיפוח הרוח בעם ישראל. זיקתנו לארצנו היא במהותה רוחנית, זו ארץ הקודש המיועדת לעם הקודש. היא אינה רק מקלט בטוח לקיום העם (דבר שהוכח עתה כמפוקפק), אלא בעיקר מקום משכנם הרוחני של ממלכת כהנים וגוי קדוש. רק כאן יכול עם ישראל לפתח את תרבותו, מוסרו, ויעודו הרוחני. העמדת הצורך הקיומי כבסיס עיקרי לזיקת עם ישראל לארצו היא ארעית, ועליה להתחלף בתפיסה עמוקה יותר, שרשית, קבועה ונצחית. תקופתנו היא תקופת האהל ביחסו של חלק מהעם לארצו. ומכאן המשבר הרוחני העובר עליו. האהל מתנדנד. רוחות זלעפות מטלטלות אותו ואת אנה, מנערות אותו ותובעות ממנו בירור וליבון נוקבים: מה לי פה ומי לי פה. ובירור זה יביאנו לתקיעה עמוקה יותר של האהל והפיכתו למבנה קבוע ואיתן, המבוסס על יסודות מוצקים. "כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל".

"פתאם שודדו אהלי".

המהומות שפרצו לפתע בער"ה תשס"א וזעזעו את הארץ כולה ת"ק על ת"ק, מביאות אותנו לחשבון נפש מעמיק. מן הסתם לא מקרה הוא שהמאורעות החלו עם תחילתה של שנת השמיטה. מתברר לכל שמדינת ישראל אינה יכולה להיות מדינה חילונית של כל אזרחיה, ככל מדינות העולם. היא מדינת ישראל, מדינתו של עם ישראל בארץ ישראל הבאה ליישם את תורת ישראל. והמצוה המבטאת יותר מכל קשר משולש זה, של העם, התורה והארץ — היא מצות שבת הארץ. כאן מודגשת קדושתה של האדמה "ושבתה הארץ שבת לה" וזו מקדשת את האדם ומעלה אותו לרמה מוסרית נעלה "והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך". המקור לתפיסה זו הוא: "כי לי הארץ, כי גרים ותושבים אתם עמדי". לא כאינטרסנטים אנו באים לרשת את ארצנו, אלא כמבשרי בשורה רוחנית לנו ולעולם כולו. כאן נעוץ ההבדל המהותי בין אהלי אדום וישמעאלים לאהלי יהודה. הם באים בשם אינטרסים צרים ואנו באים בשם אידיאלים אוניברסליים. הם באים אלינו בחרב ובחנית ובכידון ואנחנו באים בשם ה' צבאות א-ל עולם. הם רוצים לשלוט בירושלים לשם עצמם, ואנו רואים בהר בית ה' מרכז רוחני לעולם כולו: "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו בדרכיו ונלכה באורחותיו. כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים..."

ורק אז כאשר האהל יהפוך לבית נכון ונישא בראש ההרים יתקיים ההמשך: "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה".

"והושיע ה' את אהלי יהודה".

כרך זה נערך תחת אש. במכון התורה והארץ, השוכן בכפר דרום, הוכן הספר לדפוס. במסירות נפש, פשוטו כמשמעו, יושב צוות המכון ועוסק בתורה, יחד עם תושבי כפר דרום, המיישבים את המקום המהווה שער כניסה לגוש קטיף. מסביב יהום הסער, באש וגופרית, בכדורים ובמטענים, ונגע לא יקרב באהלך. אין בכל אלו בכדי לפגוע בצמיחת הישוב ובלימוד התורה שבו. תוצרת חקלאית משומרת בהלכות שביעית ובכשרות מחרקים יוצאת מהמפעל בכפר דרום לכל רחבי הארץ, ואור התורה של הדרכה הלכתית ממשיך לבקוע ללא הפסק ומאיר לשוחרי השמיטה די בכל אתר ואתר. ילדים רכים יוצאים על מוריהם ללמוד תורה, ובאותה שעה: "ישב במארב חצרים, במסתרים יהרוג נקי, עיניו לחלכה יצפוננו. יארוב במסתר כאריה בסוכה, יארוב לחטוף עני, יחטוף עני במשכו ברשתו--- קומה ה', אל נשא ידך, אל תשכח ענוים... שבור זרוע רשע ורע..." (תהלים י').

ספר זה מורכב בעיקרו מתשובות לשואלים בשמיטות שעברו על המחבר כרב בכפר מימון, ובשמיטת תשנ"ד בהיותו יו"ר ועדת השמיטה של הרה"ר, לאחר פטירתו הפתאומית של הרב יחזקאל דאום זצ"ל. מטבעם של דברים יש חזרות בתשובות השונות, הבדלים, ואולי אף סתירות בין התשובות השונות. הן ניתנו בזמנים שונים, לאנשים שונים ובמצבים שונים. ואעפ"כ משנה לא זזה ממקומה. השינויים והחזרות משקפים את המציאות כמות שהיא, המציאות הריאלית, והמציאות ההלכתית, והקשר בין שתיהן.

ברכותי ותודותי נתונות לעורך הספר, הרב יעקב אפשטיין, למנהלו הנמרץ של המכון, לעומד בראשו, ולכל חברי המכון שעמלו וטרחו להוציא ספר זה לאור. ה' יצפנם בסוכו, ביום רעה יסתירם בסתר אהלך, בצור ירוממם. יפול מצידם אלף ורבבה מימינם, אליהם לא יגש וידעו כי שלום אהלם. ה' יתקע את אהלם, יחסו בסתר כנפיו ויהיו נוה שאנן אהל בל יצען.

ספר זה מוקדש לזכרם של:

מו"ח ר' יעקב יצחק מנדלסון ז"ל
ממסדי כפר הרא"ה, עובד ה' ועובד אדמה
נפטר בכ"ה סיון תש"ס

ושל הקדושים חברי כפר דרום שנרצחו בידי בני עוולה:

הרב שמעון בירן הי"ד

דורון שורשן הי"ד

אפרים איובי הי"ד

גבריאל ביטון הי"ד

מרים אמתני הי"ד

יחד עם שאר המתיישבים האזרחים והחיילים שנפלו על הגנת ארץ ישראל ה' יקום
דמם.

ולזכרם של הקדושים:

הרב אליהו שלמה רענן הי"ד שנרצח בחברון

הרב בנימין הרלינג הי"ד שנרצח בהר עיבל

איילת השחר לוי הי"ד שנרצחה בירושלים

**"הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום
ונקם ישיב לצריו
וכפר אדמתו עמו".**